

Отоџ

У ЗАВИЧАЈНОМ
МУЗЕЈУ
ЈАГОДИНА

НОВАЦ У ЗАВИЧАЈНОМ МУЗЕЈУ ЈАГОДИНА

Издавач

Завичајни музеј
Кнегиње Милице 82
35000 Јагодина

Покровитељ

Скупштина града Јагодина

Дародавци

Народна банка Србије
Societe generale банка
Ralex

Главни и одговорни уредник
Зоран Петровић, директор

Аутори изложбе и каталога
Смиљана Додић (С.Д.)
Душко Грбовић (Д.Г.)

Рецензија каталога
др Мирјана Војвода
мр Никола Црнобрња

Фотографија
Милосав Миша Брајковић

Дизајн и прелом каталога
Даниел Месиховић и Рашица Ђорђевић

Штампа
Папир комерц, Јагодина

Тираж

300

Јагодина, октобар 2009.

Новац

У ЗАВИЧАЈНОМ МУЗЕЈУ
ЈАГОДИНА

УВОД

За новац се каже да је посебно израђен метал или хартија, утврђеног облика, боје и величине, одређене вредности, да га држава издаје и служи као опште средство плаћања. Такође се дефинише као „све оно што је опште прихваћено као средство плаћања за робу и услуге и за отплату дугова“. Новац је прошао кроз разне фазе развоја. Временом су се развиле посебне научне дисциплине које проучавају посебне врсте новца: нумизматика (метални новац), нотафилија (папирни новац), скриптофилија (хартије од вредности).

* * *

Почеци организованог сакупљања старог новца у Јагодини везују се за формирање посебног одељења при Градској државној архиви, марта 1953. године. Прикупљање се наставило и након оснивања Музеја и његовог деловања као самосталне установе, септембра 1954. године. Новац је набављан стандардним музејским поступцима тј. путем откупа, поклоном и теренским радом, а његова обрада и чување била је поверена кустосима Археолошког и Историјског одељења. Данас је Збирка новца до средине XV века, која броји око 4500 примерака грчког, римског, византијског и српског средњовековног новца, једна од пет збирки Археолошког одељења, док је Збирка новца од средине XV века до модерних времена, у чијем саставу се налази око 4700 кованица, 1500 папирних новчаница и 150 замена зановац, предмет проучавања Историјског одељења.

Аутори

ПОЈАВА НОВЦА

Првобитни називи за метални новац као што су латински *pecunia*, немачки *Vieh*, енглески *fee* или српски благо, подсећање су на најраније периоде људске историје у којима је трговина обављана разменом робе, пољопривредних производа и нарочито стоке. Временом у ту сврху почињу да се користе предмети којима је дата одређена куповна вредност, као што су предмети од кости, коже, школке, метални комади накита и сл. Као предмонетарни облици коришћене су и шилке електрума, природне легуре злата и сребра, које временом добијају урезани знак као потврду својине. У VII в. п. н. е. у грчкој колонији Лидији почиње ковање округлих комада електрума са представом лава, што означава почетак изrade новца у данашњем смислу речи, као комада одређене величине и тежине гарантоване знаком на новцу.

(С.Д.)

ГРЧКИ НОВАЦ (кат. бр. 1-9)

Након Лидије, почиње ковање новца најпре на егејским острвима, а потом и на грчком континенту. Временом се новац кује у више од хиљаду грчких градова, приказујући велику разгранатост новчаних система, симбола и мотива; јединица вредности новчаних система базираних на злату постаје статер, док системи засновани на сребрном новцу подразумевају драхму.

За историју новчарства северног залеђа грчког света, укључујући и територију данашње Србије, значајно је време уздизања македонских владара Филипа II и Александра III Великог, када тетрадрахма, према атичкој новчаној мери, тежине 17 g, постаје најраспрострањенији новац читавог античког света под грчким утицајем.

Грчки новац у Завичајном музеју у Јагодини (= ЗМЈ) заступљен је двема оставама и појединачним налазима. Остава бронзаног новца из Глождара код Параћина (кат. бр. 1.1-1.25) садржи примерке Филипа II (359-336. год. п. н. е.), Александра III Македонског (336-323. год. п. н. е.), ковања Лизимаха у име Филипа III (323-316. год. п. н. е.), анонимне бронзе, као и новац западнопонтских градова Месемврије и Одесе, датован у III век п. н. е. Примерци Филипа II (кат. бр. 1.1) имају аверсну представу Аполона, и коњаника на реверсу, док новац Александра Великог носи представу Херакла са његовим атрибутима (лавља кожа, лук, тоболац, батина). Остава из Левча (кат. бр. 2.1-2.4) садржи примерке бронзаног новца у распону од III-I века п. н. е. У питању су ковања града Тесалонике (Македонија) са представама Зевса на аверсу и две сучељене козе на реверсу (кат. бр. 2.1), пергамонског краља Филетера (Мизија) са аверсном представом Атене и листа бршљена на реверсу (кат. бр. 2.2); града Тарса (Киликија), са представом Тихе, заштитнице града са круном од градских зидина на аверсу и композитном представом ломаче на реверсу (кат. бр. 2.3), као и новац сиријског владара Антиоха II Теоса (261-246. год. п. н. е.), са представом Аполона и његовог симбола троношца, кован у Сарду (Лидија) (кат. бр. 2.4). Велику заступљеност на овим просторима имају ковања коринтских колонија Аполоније (кат. бр. 3) и Диракиона (кат. бр. 4-5) у данашњој Албанији. Ови градови су римски савезници од

229. год. п. н. е., те је ова врста новца са грчко-римским одликама вероватно и кована за потребе Рима на територији Западног Балкана. На аверсу је представа краве која доји теле и име магистрата задуженог за ковање новца; на реверсу је флорални мотив у квадрату и име магистрата, као и ознака града АПОЛ, односно ΔΥΡ. Ова ковања Аполоније и Диракиона емитују се од средине III до средине I века п. н. е.

Међу осталим налазима грчког новца у ЗМЈ издавају се атинска тетрадрахма (кат. бр. 6), појединачни налази новца Александра Македонског (кат. бр. 7, 8) и драхма Деметрија II Никатора (145-140. год. п. н. е.; 129-125. год. п. н. е.) (кат. бр. 9).

(С.Д.)

РИМСКИ НОВАЦ (кат. бр. 10-95)

За разлику од грчких градова на југу Италије и Етрурије, Рим није ковао новац пре почетка III века п. н. е. Претпоставља се да је до тада као средство плаћања коришћен *aes rude*, грумен бронзе недефинисане тежине и без ознаке вредности. Почетком III в. п. н. е. у употреби је *aes signatum*, бронзана шипка грубо регулисане тежине, обележена с обе стране, коју наслеђује *aes grave*, бронзани ливени новац кружног облика.

Римско републиканско ковање било је подељено на сребро и бронзу, а вредност се обрачунавала у односу на бронзани ас. Номинали у сребру су денар од 10 аса, квинтар од 5 аса и сестерциј од 2,5 аса, док су јединице у бронзи: ас, семис, триенс, квадранс, секстанс и унција. Знатно касније, пред крај Републике, почиње ковање златног новца – ауреуса.

Денар, као водећи номинал у сребру римског монетарног система, био је у употреби од 211. год. п. н. е. до средине III века н. е. У доба Републике, карактерише га разноликост мотива како на аверсу, тако и на реверсу: у питању су представе божанства, персонификација, митолошке сцене, представе историјских личности, победа, тријумфа, трофеја, што показују и наша три примерка римских републиканских денара (кат. бр. 10-12).

Године 44. п. н. е. по први пут на римском новцу представљен је лик живог човека, ковањем монете са Цезаровим ликом, чиме је отворен пут портретној уметности на новцу која достиже врхунац у доба Царства.

Монетарни систем **Римског Царства** до средине III века представљен је златним ауреусом, сребрним денаром и номиналима у бакру - ас (11 g) и квадранс (1/4 аса) - и месингу (орихалк) - сестерциј (1/4 денара или 4 аса) и дупондиј (двестотријуки ас). Монетарном реформом почетком царског периода уведене су две емисије новца - царска и сенатска. Тако владар добија искључиво право ковања златног, сребрног и бронзаног новца, док Сенат, који је у доба Републике одлучивао о ковањима свих метала и номинала, формално уређује ковање у бронзи, што је на новцу било означено легендом *SC (senatus consulto)* (кат. бр. 13).

Већ од Нерона (54-68) опада квалитет сребрног новца, тако да почетком III века чистоћа сребра износи свега 50%. Даље опадање вредности денара и смањивање његовог значаја у оптицају резултирало је 215. год. Каракалиним увођењем нове врсте сребрног новца, антонинијана, тежине око 5 g, вредности 2 денара. Антонинијан карактерише представа императора са зракастом круном на глави (кат. бр. 69), односно биста царице на полумесецу (кат. бр. 45). Нова монета након Максимина (235-238) потпуно замењује денар.

Велику монетарну реформу спровео је 294. год. Диоклецијан, увођењем сребрњака аргентеуса (3,41 g) и посребреног бронзаног новца - фолиса (око 10 g), те дефинисањем нове тежине ауреуса (5,45 g). Реформом новца Константина Великог (307-337) уведен је златни солид (4,55 g), а његов син, Констанције II, 348. год. аргентеус замењују силиквом.

Осим царске ковнице у Риму, после смрти Септимија Севера 211. године почиње систематско отварање ковнице у провинцијама, међу којима су и оне у којима је кован новац из ЗМЈ: Сисција (Сисак) (кат. бр. 77, 80, 84, 89, 90, 91, 92, 93, 94), Тесалоника (Солун) (кат. бр. 71, 74, 78, 79, 81, 83), Антиохија (кат. бр. 47, 49, 56), Кизик (кат. бр. 82), Никомедија (кат. бр. 87), Константинополис (кат. бр. 85), Медиоланум (Милано) (кат. бр. 47, 60, 68), Хераклеја (кат. бр. 88), Арелата (Арл) (кат. бр. 95), Сирмијум (Сремска Митровица) (кат. бр. 86) и многе друге.

кат. бр. 11

кат. бр. 12

кат. бр. 13

кат. бр. 15

кат. бр. 18

кат. бр. 20

кат. бр. 21

кат. бр. 22

Ковница Виминацијум, у престоници римске провинције Горње Мезије (највећи део територије данашње Србије), осим бакарног, ковала је и сребрни новац царева од Филипа I (244-246) до Галијена (253-268). Главну одлику виминацијумске провинцијске ковнице која ради од 239/240. до 254/255. године представља реверсна представа женске фигуре између лава и бика, што је заправо персонификација провинције Горње Мезије и њених легија IV FLAVIAE, смештене у Сингидунуму и VII CLAUDIAE, са седиштем у Виминацијуму. Око представе тече натпис P(rovincia) M(oesia) S(uperior) C(olonia) VIM(inacum), док је у дну означена година локалне ере ковања, од AN(но)I до AN(но)XVI (кат. бр. 44).

Новац, као историјски извор првог реда, даје важне податке о титулaturи императора. Представу цара и његово име на аверсу прате титуле IMP(erator), AVG(ustus) и CAES(ar), док надимци попут Germanicus, Dacus, Britanicus, Sarmaticus и сл., величају неку од његових истакнутијих победа (кат. бр. 20, 34, 35). Легенде на реверсу као TR(ibunitia) P(otestas) - трибунска власт, која се стиче именовањем за цара и обнавља се сваке године, и COS – конзулат, помажу при датовању новца; цар је и првосвещеник P(ontifex) M(aximus), али и Отац отаџбине P(ater) P(atiae) (кат. бр. 62). Посмртне емисије прате титуле divi filius или divi augusti filius (син бога), које указују на апoteозу владара (кат. бр. 21). Женски чланови царске породице носе титулу Augusta (кат. бр. 22, 40, 45), а синови реверсну легенду Princeps iuventutis (кат. бр. 46, 67). Новац Константина Великог и његових наследника прати легенда D(ominus) N(oster) (кат. бр. 85-95), а потом и PERP(etuus) AVG(ustus).

Репертоар реверсних представа говори о новцу као моћном средству пропаганде, којим се велича царева владавина и личност. Најчешће су представе божанства: Јупитер (кат. бр. 56, 77, 78), Јунона (кат. бр. 18), Марс (кат. бр. 25, 26, 48), Викторија (кат. бр. 23, 41, 54, 89), Церера (кат. бр. 17), Фелицитас (кат. бр. 63), Веста (кат. бр. 22, 40), Фортuna (кат. бр. 14) и друга; потом полубожанства (Херкулови атрибути, кат. бр. 24) и хероја; омиљене су и персонификоване апстракције: Изобиље – Abundantia и Annona (кат. бр. 30), која обезбеђује храну, пре свега жито римском народу, Providentia – брига царева за Рим и римски народ (кат. бр. 31, 75), Liberalitas – персонификација великодушности и изобиља (кат. бр. 28), Laetitia – персонификација радости (кат. бр. 37, 43), Слога - Concordia (кат. бр. 45, 58), Libertas – персонификација слободâ (кат. бр. 36), Pietas - персонификација оданости и љубави према боговима, отаџбини, родитељима, деци, пријатељима (кат. бр. 49, 68) и многе друге. Поводом прослава 5, 10 или 20 година владавине, појављују се легенде VOTIS V, VOTIS X, VOT V-MVLT X у венцу, као добре жеље за дугу владавину цара (кат. бр. 79, 86). Посебно место припада сценама у вези живота императора: Adventus – обележава свечани улазак цара у Рим, приликом отпочињања његове владавине или на повратку са неког ратног похода (кат. бр. 35), побеђени непријатељи који клече пред трофејом (кат. бр. 90, 91, 92), и многе друге. Овакво инсистирање на војничком аспекту владавине појачано је од средине III века и владавине војничких царева; поред омиљених представа Сола и Херкула (кат. бр. 55), истичу се и војничка врлина – Virtus (кат. бр. 51, 66), војничка Слава – Gloria Exerciti (кат. бр. 80), савез са војском,... Почев од Константина I појављују се и први симболи хришћанства, у нашем случају Христов монограм (кат. бр. 84).

Највећи број примерака римског новца у збирци ЗМЈ, потиче из оставе **Стаклена башта у Јагодини** (кат. бр. 70). Упитању је посуда са око 2000 антононијана 14 римских царева и чланова владарских кућа у распону

кат. бр. 33

кат. бр. 35

кат. бр. 44

кат. бр. 46

кат. бр. 54

кат. бр. 69

кат. бр. 79

кат. бр. 80

од Валеријана (253-260) до Диоклацијана (284-305), откривена 1971. год. у подножју Ђурђевог брда. Садржај оставе чини велики број до сада непознатих примерака римског новца, што, заједно са чињеницом да се ради о једином целовитом налазу овог периода са територије Горње Мезије, увећава њен научни значај.

Нешто старијег датовања је **остава са Главицем на Црном врху** (кат. бр. 61), која представља део већег налаза од преко 600 новчића са краја II до половине III века, од којег је у Музеј доспело свега четрдесетак денара и антонинијана у распону од Каракале (198-217) до Галијена (253-268).

Овом приликом ваља поменути и групу новчића половине III века из Добре Воде (кат. бр. 54-60), за коју претпостављамо да је део већег налаза, сукцесивно добављан почетком 70-тих година прошлог века.

(С.Д.)

ВИЗАНТИЈСКИ НОВАЦ (кат. бр. 96-124)

Византијски монетарни систем који је увео Анастазије I 498. год. базира се на новчаном систему касноантичког Рима, са златним солидом тежине 4,55 g, као највећим номиналом и његовим фракцијама семисом (половина) и тремисом (трећина); номинали у сребру остају милиаренса и његова половина – силиква, премда они нису имали већу улогу у оптицају. Новину представља означавање вредности бакарног новца на реверсу и то: М за фолис (40 нумија) (кат. бр. 98, 99, 103-105, 110), К за полуфолис (20 нумија) (кат. бр. 106-108, 111, 112, 114), Ј за деканумиј (10 нумија) и Е за пентанумиј (5 нумија). Почев од Јустинијана I (527-565), на бакарном новцу означава се и година ковања натписом ANNO лево и цифром десно од ознаке вредности, као искраћеница ковнице и ознака официне (кат. бр. 104).

Поред престоничке ковнице, чији новац носи ознаке CONOB, CONOS, COB и CON (кат. бр. 97, 101, 113, 115) у одсечку реверса, новац, пре свега бакарни, које се у Солуну – ознака TES, THESSOB, OES (кат. бр. 96), Кизику – ознака KYZ (кат. бр. 110), Антиохији - Теуполису – ознака ANTIX, ΘΥΠΟΛΣ (кат. бр. 108), Александрији – ознака ΑΛΕΞ, и многим другим.

Зависно од периода, представа владара може бити дата на аверсу или реверсу. Било да је приказан сам или са савладарем или свећем, владар носи царске инсигније (скиптар, глоб са крстом, круну, свитак и сл.), што остаје одлика византијског ковања све до њене пропasti.

Од времена Јована I Цимискија (969-976) до реформе Алексија I (1081-1118) кују се тзв. „анонимни фолиси“ без имена владара, са аверсном представом Христа и религиозним натписом у неколико редова на реверсу (кат. бр. 118-120).

Промена у монетарном систему настаје 1092. год., увођењем билон трахеја или скифата, чанкастог новца, који представља основ византијског ковања до почетка XIII века. У ЗМЈ чувају се **три оставе византијских скифата**, пронађене у Дражмировцу – 13 примерака (кат. бр. 122), Мириловцу код Параћина – 134 примерка (кат. бр. 123) и околини Свилајнца (кат. бр. 124). Последња остава броји 1673 билон трахеја у распону од Манојла I Комнена (1143-1180), преко Андроника I (1183-1185), Исаака II Анђела (1185-1195), Алексија III Анђела

кат. бр. 93

кат. бр. 95

кат. бр. 96

кат. бр. 97

кат. бр. 100

кат. бр. 101

кат. бр. 110

кат. бр. 110

(1195-1203), великог броја (1233) тзв. „бугарских“ и „латинских имитација“ до ковања Теодора I Ласкариса (1208-1222). Све три оставе веома јасно осликовају монетарне прилике карактеристичне за сам крај XII и почетак XIII века на делу Балкана под византијским утицајем. Наиме, после смрти Манојла I Комнена (1180), моћ Византије се суновраћује под дејством сепаратистичких струја, што доводи до освајања Цариграда од стране коалиције држава и владара Западне Европе на челу са Венецијом и успостављања Латинског Царства 1204. год. Наслеђе Византије 1208. год. преузима Никејско Царство, а захваљујући напорима и мудrosti његових владара, Византија бива обновљена 1261. год.

Налази византијског новца на нашој територији показатељ су степена доминације византијске управе. Они су најучесталији у V-VI веку (кат. бр. 96-113), а нарочито у време обнове система утврђења на Дунаву за време Јустинијана I (527-565) и учвршења византијске власти на територији данашње Србије. Затишје настаје доласком Словена у VII веку, све до периода од X/XI-XII века (кат. бр. 117-120), када, упоредо са обновом византијске управе под Василијем II, њен новац постаје водеће средство плаћања на овим просторима.

(С.Д.)

ФРИЗАШКИ НОВАЦ (кат. бр. 125)

1

Фризашким новцем или фризацијама назива се сребрно ковање од почетка XII до средине XIII века на подручју Крањске, Корушке и Штајерске. Назив су добили по граду Фризаху (словеначки Бреже) у Корушкој, где је надбискуп Конрад (1124-1147) започео ковање сребрних динара, које после бискупских, почињу да кују и ковнице корушких и штајерских војвода, а потом и ковнице у Хрватској и Мађарској. **Остава фризашког новца у ЗМЈ** (кат. бр. 125) пронађена је у Ђуприји и садржи 10 примерака овог, за територију Централне Србије, изузетно ретког новца. Чињеница да је већина примерака опсечена да би се довела на величину мађарских денара указује на путеве којима је овај новац доспео у Средње Поморавље.

(С.Д.)

СРПСКИ СРЕДЊОВЕКОВНИ НОВАЦ (кат. бр. 130-144)

Појава српског новчарства везује се за владавину краља Стефана Радослава (1228-1234), који, по угледу на византијски, кује сребрни и бакарни новац чанкастог облика. Података о ковањима његових наследника нема, све до 1276. год., када краљ Драгутин, најпре самостално, а од 1282. год. делећи власт са братом Милутином, почиње да кује тзв. „крстасте динаре“ по угледу на савремени новац Венеције. Овај први новац кује се у ковницама у непосредној близини рудника и то, пре свега у Брскову на Тари, а потом и на Руднику. Први новац искован у брсковској ковници („grossi de Brescova“, „denarii de Brescoda“) представља верну имитацију млетачких матапана са представом дужда и св. Стефана који између себе држе заставу (кат. бр.

кат. бр. 115

кат. бр. 117

кат. бр. 130

кат. бр. 132

кат. бр. 133

126-129). После протеста Млетачке републике, застава коју св. Стефан предаје владару бива замењена крстом, по коме је новац и добио име (кат. бр. 130, 131). У српској средњовековној држави, новац се кује искључиво од сребра, а назив динар дугује римском номиналу у сребру.

Временом новац почиње да се кује не само у близини рудника сребра, већ и по трговима и градовима, те водећа ковница српског средњовековног новца постаје Ново Брдо, потом и Трпча, Котор, Призрен, Смедерево, Скопље. Новац цара Душана кован је у неколико градова, а због непостојања царске ковнице калупе су израђивали златари; због чињенице да је велики број калупа резало више занатлија, појављује се по неколико варијанти једне исте врсте новца, стабилне по тежини.

Стефан Душан је, ковањем нове врсте динара са шлемом и повлачењем стarih емисија започео процес уједначавања монетарног система Србије, а Законом о ковању новца из 1354. год. по први пут у српској историји утврђена су правила за израду новца. Аверс задржава представу Христа који седи на престолу, а новину представља представа шлема са членком (кат. бр. 132) као симбол освајања, који ће се задржати и на новцу познијих владара и властеле. Појаву две фигуре, владара и свеца, на аверсима новца из ранијег периода сада замењује представа цара Душана и царице Јелене, који између себе држе крст (кат. бр. 134-137), док новац са представом цара на коњу (кат. бр. 133) представља једну од последњих емисија Душановог ковања.

После смрти цара Душана, Царство губи већи део територије, слаби централна власт, те јача феудална властела. Цар Урош кује емисије попут свога оца (кат. бр. 138), а упоредо са њима, у Новом Брду и Призрену настају бројна ковања Вукашина Мрњавчевића, карактеристична по натпису у више редова (кат. бр. 139, 140). У периоду после Марићке битке 1371. год. водеће политичке личности постају Вук Бранковић и Лазар Хребељановић. У ЗМЈ чува се један примерак типичног Лазаревог новца са стојећом фигуром кнеза који држи скиптар у руци (кат. бр. 141).

Владавина деспота Стефана Лазаревића (1402-1427) и Ђурђа Бранковића (1402-1456) по последњи пут у средњем веку обједињује српске земље. Значајно је увећана експлоатација сребра, пре свега у Новом Брду, Сребрници и Руднику, захваљујући којима је на почетку XV века Србија постала један од водећих производача сребра у Европи. То доводи до монетарне реформе деспота Стефана, увођењем новог, тежег динара, а чини се да започиње и ковање полудинара.

По узору на овај реформисани динар настаје и један од значајнијих примерака средњовековног новца у ЗМЈ, ковање сина Вука Бранковића, Лазара и Ђурђа (око 1402-1410), са фином моделованом представом Христа на аверсу и вишередним натписом на реверсу (кат. бр. 142). Потоња ковања Ђурђа Бранковића одликује новац мањег пречника, често са вишередним натписом на аверсу и представом лава на реверсу, као у остави из Јошаничког Прњавора (кат. бр. 144), или примерци са деспотом који држи мач и глоб са крстом, искованци у његовој престоници Смедереву (кат. бр. 143).

(С.Д.)

кат. бр. 140

кат. бр. 142

кат. бр. 143

кат. бр. 144

ДУБРОВАЧКИ НОВАЦ (кат. бр. 145-156)

Дубровачки трговци играли су важну улогу у развоју српске средњовековне државе, где су имали колоније и трговали по многим местима. Управо је први помен Јагодине од 15. јула 1399. године везан за документ који је издат дубровачком трговцу Живулину Станишићу.

Дубровник је ковао свој новац у периоду 1294-1803. Ковница новца налазила се у Палати Спонца. Ковані су различити апоени: минце, динари, динарићи, полудинари, полудинарићи, артилуци, перпера, полуперпера, шкуда, полушкуда, дукати, талири, полуталери, либертина. У ЗМЈ налазе се динари, динарићи из XVII века (кат. бр. 145-155) и перпера из 1803. (кат. бр. 156).

(Д.Г.)

МЛЕТАЧКИ НОВАЦ (кат. бр. 157-159)

Венеција је ковала свој новац у периоду од XII века до 1797. У средњем веку био је познат сребрни грош-матапан (кат. бр. 126-129). Били су познати и златници-цекини (кат. бр. 157) добили име по палати где су ковані Цека (la Zeccha). Међу бакарним апоенима су били: газета, багатин и солдо. Уобичајене представе на новцу су св. Марко на аверсу и Христос у мандорли на реверсу. У периоду XVII и XVIII века Млечани су ковали сребрни и бакарни новац за своје поседе у Далмацији, на јужном Јадрану и у грчком приморју, познате под називом *Dalmatia et Albania*. Апоени су били као у Млецима. У збирци музеја налазе се примерци златних цекина и комади бакарног новца *Dalmatia et Albania* од 2 солда (кат. бр. 157-159). На аверсу бакрењака од 2 солда је представа лава са именом државе - *San Marco* и бројчаном ознаком вредности (II), док је на реверсу скраћени натпис: *Dalmatia et Albania*.

Млетачки новац (дукати) био је, до увођења сопствене монете у Србији, један од многих врста новца у оптицају. Нато, вероватно, упућује и налаз цекина (крај XV-средина XVI в.) на потесу Расадник у Јагодини (кат. бр. 157).

(Д.Г.)

ТУРСКИ НОВАЦ (кат. бр. 160-172)

Турци су релативно касно почели да кују свој новац. Њега почиње да кује султан Орхан (1326-1359). То су биле акче. Током времена новчарство се у Турској развило, те су ковані метални новци различитих апоена и од различитих метала (злато, сребро, бакар). Падом српске Деспотовине под Турке (1459), она дефитивно потпада и под турске новчарске системе. Турске кованице биће присутне на простору Србије до XIX века. До почетка XV века на новцу нема ознаке ковнице где је новац искован. Сматра се да су први турски новци ковані у Бруси, азијској престоници Турака. Временом се на новац ставља и ознака ковнице. Почетком XV века на

кат. бр. 147

кат. бр. 149

кат. бр. 126

кат. бр. 158

кат. бр. 157

турским кованицама јавља се и тугра (царски, службени монограм) која ће се задржати на новцу све до пропasti Турског царства у XX веку. Крајем XV века на новац се ставља година почетка владавине султана, а од друге половине XVIII века и година владавине султана, што омогућава да се одреди година ковања одређеног примерка. Најзначајније ковнице су биле: Константинија (Исламбол - Цариград, данашњи Истанбул) и ковница Мисир (Мисир – Египат, тј. Каиро). Било је локалних ковница по провинцијама царства. Таквих ковница било је и у европском делу царства, на територији данашњих држава Босне и Херцеговине, Србије, Македоније, Грчке, Румуније, Бугарске.

У збирци се налази преко 200 примерака кованог новца Османског царства из периода XIV-XX век, dakле из свих раздобља постојања новца код Турака и од све три врсте метала (злата, сребра, бакра). Заступљени су акче, мангири, куруши, султани, паре, металик, башка тардза, јузлук, зери махбуб. Највећи број примерака искован је у Константинији. Има примерака из ковница: Једрене (Едрине), Мисир (Каиро), Халеб (Дамаск, Сирија), Сирија, Сидеркапси (Румелија, данашња Грчка), Новар (Ново Брдо). Представљени примерци обухватају период XVI-XX века (кат. бр. 160-172).

(Д.Г.)

АУСТРИЈСКИ И УГАРСКИ НОВАЦ (кат. бр. 173-183)

16

Посебан утицај на српске земље, условљен географским положајем, имале су Угарска, касније Свето Римско царство, тј. Аустријско царство и најзад Аустроугарска монархија. Током векова, када су крајеви јужно од Саве и Дунава били под турском влашћу, владари и обичан народ окретали су се хришћанима, очекујући од њих помоћ за ослобођење од азијских поробљивача.

Захваљујући ратовима и трговини новац Угарске и Аустрије продире на територију Србије. На примерцима у збирци приметна је мања заступљеност угарског новца. Ипак, могу се издвојити денари цара Матије (1612-1619) са грбом Угарске (кат. бр. 174). У оквиру Аустријског царства (1804-1867), од 1830. јављају се посебна ковања за Угарску и о тој посебности сведочи 1 корона из 1894. године (кат. бр. 183).

Аустријски новац постаје доминантан од XV века. Кују се апоенске структуре од крајџара до разних врста талира. Кују се златни, сребрни и бакарни новац. У збирци ЗМЈ заступљени су различити примерци, од крајџара до талира и од бакрењака до златника. Најстарији изложени примерак је денар цара Рудолфа II (1576-1612) из 1577. (кат. бр. 173). Међу изложеним су и примерци од 6 крајџара из времена владавине цара Леополда I (1658-1705) (кат. бр. 175). Изложени су различити номинали из времена царева: Леополда II (1700-1792) (кат. бр. 178), Франца II односно I аустријског (1792-1806; 1804-1835) (кат. бр. 180), краљице и царице Марије Терезије (1740-1780) (кат. бр. 176), цара Фрање Јосифа (1848-1916) (кат. бр. 181-183). Међу представљеним талирима су и талир града Салцбурга (кат. бр. 179) и крунидбени талир Аустријске Холандије Јосифа II (1765(80)-1790) (кат. бр. 177). Посебно познат је талир царице Марије Терезије, који је дуго циркулисао не само широм Европе, већ и у многим деловима Азије и Африке. У Етиопији је био у употреби до 1950, а у Јемену чак до 1965. Бечка

кат. бр. 160

кат. бр. 173

кат. бр. 167

кат. бр. 179

17

ковница је овај апоен ковала све до 1960. Крајем XIX века у Аустроугарској монархији уводи се крунски новчани систем. Кују се посебна издања за аустријске земље, а посебно за Угарску (хелери) (кат. бр. 182), односно филери, круне, односно короне (кат. бр. 183). Аустријски, тзв. цесарски новац, био је у оптицају у Србији све до увођења сопственог новца.

Новац је кован у разним местима царства (Клагенфурт, Беч) а нека се данас налазе у другим земљама: Кремниц(Мађарска), Тропау(Чешка), Гунзбург(Немачка).

(Д.Г.)

НОВАЦ ОСТАЛИХ ЗЕМАЉА (кат. бр. 184-193)

Поред аустријског, турског и угарског новца, на ове просторе је стизао и новац других земаља, али у знатно мањој мери. До ових простора допро је метални новац и са других континената, који се нашао и у збирци ЗМЈ. Реч је примерцима шпанског новца кованог у Сеговији (кат. бр. 190), као и примерци металног новца немачких државица: Краљевине Баварске, Краљевине Саксоније, области Баденбург-Бајрофт (кат. бр. 187-189), крајци кованы у Минхену, Бајрофту и Лайпцигу у XVIII и XIX веку. Занимљиви су и примерци француског ситног новца од 1/12 екија рађеног за потребе француског краља Луја XIV и војводкиње од Орлеана у другој половини XVII века (кат. бр. 186), а кованых у Паризу и Нанту. Веома занимљив примерак представља бакарни новац од 1 дуита (кат. бр. 191) искован у Краљевини Холандији 1808. за владавине Наполеоновог брата, Луја Бонапарте, а за потребе колоније у Холандској Источној Индији (данашња Индонезија), у Батавији (Џакарта). Ковница је била у месту Енкхуисен у Низоземској, провинција Северна Холандија.

Пре увођења сопствене монете у Србији, посебно за владавине кнеза Милоша Обреновића, у оптицају су биле 43 новчане врсте које се могу поделити у две групе, турски и цесарски. У групу цесарског новца убрајао се и новац других европских земаља. Од наведених 43 апоена, 10 их је било од злата, 28 од сребра, а бакарног новца било је 5 врста. Два пута годишње, на Ђурђевдан и Митровдан, одређивано је теченије тј. „курсна листа свих монета у оптицају”.

У ЗМЈ има примерака новца новијег датума из многих европских земаља и са других простора. Тај новац су доносили првенствено наши људи запослени у тим крајевима (земаљама) и он говори о социјалном моменту код људи са простора Србије. У збирци се налазе разни примерци углавног кованог новца мањих апоена из Велике Британије, Немачке, Швајцарске, Француске, Италије, Бугарске, Турске и др. Тај део збирке је представљен са 2 примерка пенија из 1938. и 1966. (кат. бр. 192-193) кованых у Краљевској ковници у Лондону.

(Д.Г.)

кат. бр. 185

кат. бр. 187

ПАПИРНИ НОВАЦ (кат. бр. 194-200)

Папирни новац се први пут јавља у XIII веку у Кини, док се у Европи појављује у XV веку у Шпанији. Његово штампање почиње на старом континенту у XVIII и XIX веку, док је у САД први пут издат крајем XVII века. Временом, папирни новац постаје значајан чинилац у платном промету све до данас. Изложене су новчанице штампане широм Европе у XIX и XX веку, у Русији (кат. бр. 195, 199), Украјини (кат. бр. 196), Немачкој (кат. бр. 197), Грчкој (кат. бр. 194), Француској (кат. бр. 198), Шпанији (кат. бр. 200).

(Д.Г.)

кат. бр. 198

НОВАЦ КНЕЖЕВИНЕ И КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ (1868-1918) (кат. бр. 201-216)

Новчани систем обновљене српске државе почeo сe обликовati за време Друге владавине кнеза Михаила Обреновића (1860-1868). У жељи да разреши ситуацију са великим бројем врста новца у промету, а знајући за значај сопственог новца, упркос чињеници да због ограничene самосталности Србије није имао право на његово ковање, кнез Михаило ипак доноси решење о ковању српског новца 15. марта 1868. Сам није дочекао кованице обновљеног српског новца. Први апоени од 1, 5, 10 пара били су од легуре бакра, искованi у Бечу, где је српски новац кован до Првог светског рата (кат. бр. 201-203). Нова новчана јединица била је динар (по угледу на српски средњовековни новац), док је ситан новац био пара, преузета из турског новчарског система, па је 100 пара чинило 1 динар, што је однос задржан до данас. Први сребрни новац искован је 1875. (кат. бр. 204). Године 1879. дошло је до нове емисије новца када је искован и први златник. До краја Првог светског рата новац је емитован 1883, 1884, 1897, 1904, 1912, 1915 и 1917 са 44 врсте кованог новца; две последње емисије урађене су у Француској (1915) и Сједињеним Америчким Државама (1917). У збирци ЗМЈ има примерака 37 врста кованог новца из периода 1868-1918. То су апоени од 1 паре до 5 динара, рађени од бакра, легуре бакра и никла, сребра. На новцу се одражавају све промене тог доба, од проглашења Краљевине 1882. до смене владара и династија (1904). Новац је кован у складу са правилима Латинске уније. У Краљевини СХС/Југославији било је у оптицају 35 врста металног новца из овог периода који је постепено повучен из промета до 1931.

У новчаном систему Кнежевине и Краљевине Србије јавља се и папирни новац. Средином века у Србији се јављају аустријске банкоте и руске кредитне рубље. Прве сопствене новчанице у Србији штампане су у Београду за потребе српско-турског рата 1876. Урађени су апоени од 1, 5, 10, 50 и 100 динара. Иако нису пуштене у оптицај до данас је сачуван један број примерака ових новчаница. Занимљиво је поменути да се аутором њиховог ликовног решења сматра Ђура Јакшић, који је краће време живео и радио у Јагодинској гимназији. Године 1884. формирана је Привилегована народна банка Краљевине Србије (данашња Народна банка Србије), која исте године штампа и пушта у оптицај новчаницу од 100 динара, а наредне 1885. у промет

кат. бр. 211

пушта новчаницу од 50 динара. До 1918. у оптицај је пуштено укупно 9 новчаница. Прве две су штампане у Белгији и Београду, а остале у Паризу. Осам новчаница из тог доба било је у оптицају у Краљевини СХС/Југославији до 1938. У ЗМЈ налазе се и примерци емисија из 1887, 1893 и 1917. у апоенима од 10 и 5 динара (кат. бр. 207, 210-211, 216).

(Д.Г.)

ОКУПАЦИЈА 1915-1918. ГОДИНЕ (кат. бр. 217-222)

У Првом светском рату Краљевина Србија је била под аустроугарском и бугарском окупацијом од краја 1915 до краја 1918. године. Земља је била подељена на аустроугарску и бугарску окупациону зону, са Великом Моравом као границом између две зоне, па се Јагодина нашла у аустроугарској зони. Са окупаторским властима, на територију Србије дошао је и њихов папирни новац, па су нове власти разним мерама безуспешно покушавале да обезвреде вредност динара и спрече његово убаџивање на територију окупиране Србије. Након окончања рата, окупаторски папирни новац је печатиран и пописан од различних нивоа власти у периоду децембар 1918 - 31. јануар 1919. и забрањен је њихов даљи унос у земљу. Представљен је део аустроугарских (апоени од 20, 100 и 1000 круна (кат. бр. 217-219) и бугарских (апоени од 10, 20, 50 лева) (кат. бр. 220-222) новчаница коришћених на окупираним територијама у периоду 1915-1918. ЗМЈ располаже са преко 100 примерака новчаница из овог периода.

22

(Д.Г.)

КРАЉЕВСТВО/КРАЉЕВИНА СХС/ЈУГОСЛАВИЈА (1918-1941) (кат. бр. 223-248)

Један од резултата Првог светског рата био је и стварање прве заједничке државе Јужних Словена која је свечано проглашена 1. децембра 1918. у Београду. Првобитни назив ове нове државе био је Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца, који је потом изменjen у Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Назив је 1929. изнова промењен у Краљевина Југославија, под којим ће постојати све до њеног слома 1941. године.

Прва влада нове државе формирана је 7. децембра 1918. Један од њених главних задатака био је валутна реформа на простору целе новостворене државе, у којој је било највише врста новца у оптицају коришћеног пре и за време Првог светског рата. У оптицају су били српски динар, црногорски перпер (кат. бр. 227), аустроугарска круна (кат. бр. 226) као најзаступљенија. Валутном реформом руководило је министарство финансија на чијем је челу био Момчило Нинчић (1876-1949). Овај рођени Јагодинац, правник по образовању, био је врхунски интелектуалац који је оставио дубок траг у српској, и још више, дипломатији заједничке државе. Једна од првих мера била је ностирификација затечених новчаница чиме су оне постале законско средство плаћања у новоствореној државној заједници. На територији Србије извршено је

кат. бр. 202

кат. бр. 215

кат. бр. 219

кат. бр. 222

23

жигосање (ручним печатом) и пописивање непријатељских банкота од стране државних, војних, полицијских и других надлежстава (општине, порески уреди, банке, поште, црквене општине, штедионице), што је обављено од децембра 1918 до 31. јануара 1919. О овоме сведочи аустроугарска новчаница од 100 круна, печатирана штамбиљем среза Беличког (кат. бр. 226). Било је забрањено уношење непријатељских новчаница на територију државе. Циљ новчане реформе било је успостављање јединствене монете на целом простору државе. У ту сврху је било и издавање новчаница у апоенима од 1/2 (кат. бр. 228) и 1 динара (кат. бр. 229). Решењем министарства финансија утврђено је да све новчанице (издате и планиране) поред ознаке вредности у динарима имају и вредност изражену у крунама. Укупно је пуштено у оптицај 11 врста таквих новчаница. На 10 банкота је потпис министра финансија Момчила Нинчића. Влада је јула 1920. донела одлуку да се искују апоени од 5, 10 и 25 парса (кат. бр. 223-225). Исте године Привилегована Народна банка Краљевине Србије по закону прераста у Народну банку Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Нова Народна банка имала је надлежност да на целој територији у емитовању новца замењује државу која је то радила до тада. Већ 1920. Народна банка издаје прве новчанице у апоенима од 10 (кат. бр. 232), 100 и 1000 динара. До 1941. укупно је емитовано 15 новчаница и 18 врста кованог новца.

Преломна година у издавању новчаница била је 1929., када почиње рад Завода за издавање новчаница у Топчидеру. До тада издате новчанице (5) рађене су у Сједињеним Америчким Државама и Француској. У Заводу је у периоду до 1941. штампано још 10 новчаница различите апоенске структуре. Отварање домаће установе за израду новчаница значио је и изазов за домаће уметнике да свој таленат искажу и кроз ликовна решења за новчанице. Међу најлепшим новчаницама које је издала Народна банка сматра се банкота од 1000 динара, емитована 1931. (кат. бр. 242). Ликовно решење за ову новчаницу израдио је истакнути сликар Паја Јовановић (1859-1957). Посебан печат у изради новчаница дао је и гравер Вељко А. Кун (1877-1948), иначе свестрани ликовни уметник, графичар и ксилограф. Био је гравер на 7 до 10 оптицајних новчаница издатих у периоду 1929-1941. (кат. бр. 240-241, 245-248).

Серије кованог новца Народне банке су издаване 1925. у апоенима од 50 парса, 1 (кат. бр. 233), 2 динара (кат. бр. 234) и 20 динара у злату, 1931. у апоенима од 10, 20 динара (кат. бр. 235-236), 1932. 50 динара од сребра (кат. бр. 237), 1938. 25 (кат. бр. 243), 50 парса, 1, 2, 10, 20 (кат. бр. 244), 50 динара. Новац је до 1938. кован у Паризу, Бриселу, Лондону и Београду у приватној фирмци Ковница а.д. (1929-1934). Године 1938. Завод за издавање новчаница оспособио се за ковање металног новца и од тада се ова врста новца израђује на домаћем тлу. Печат овој серији кованица израђеној од легуре бакра (нижи апоени) и сребра (већи апоени) дао је вајар Франо Менегело Динчић (1900-1986) иначе аутор споменика палим ратницима 1912-1918. на Скверу у Јагодини који је откривен 1930.

У музејској збирци налази се 5 новчаница из времена валутне реформе са потписом Момчила Нинчића (кат. бр. 228-231), као и 7 новчаница из периода 1920-1941. (кат. бр. 232, 238-242, 245-248). Од 18 врста емитованог кованог новца из периода 1920-1941., у збирци ЗМЈ налази се 17 врста кованог новца (кат. бр. 223-225, 233-237, 243-244), при чему недостају само златник из 1925. и емисија пригодног новца (дуката) из 1931-1934.

(Д.Г.)

кат. бр. 232

кат. бр. 240

кат. бр. 240

кат. бр. 244

НОВАЦ ИЗ ВРЕМЕНА ОКУПАЦИЈЕ (1941-1944) (кат. бр. 249-260)

Након војног слома Краљевине Југославије у априлском рату 1941., територија Југославије је подељена. Србија, у смањеном обиму, потпала је под немачку војну управу. Формирају се и српски органи власти. У периоду 4. мај - 29. август 1941. делује комесарска влада под председништвом Милана Аћимовића. Од 29. августа 1941. до 20. октобра 1944. функционише влада Милана Недића.

Пошто је Народна банка избегла са владом у емиграцију а на територији тадашње Србије у оптицају је био велики број новчаница Краљевине Југославије, у жељи да повуку из оптицаја југословенски новац окупаторске власти оснивају Српску народну банку. Дана 30. априла 1941. донето је решење о изради новчаница Српске народне банке у апоенима од 10, 20, 50, 100, 500 (кат. бр. 255-256) и 1000 српских динара. То су, углавном, биле југословенске новчанице, јер су коришћени предратни клишии. Као емитер наведена је Српска народна банка, а назив новчане јединице издате током 1941. био је српски динар. Део друге серије новчаница, која није издата до краја, био је емитован током 1942. (100, 500 и 1000 српских динара) (кат. бр. 257) и 1943. (100 српских динара) (кат. бр. 258)). Све новчанице штампане су у Заводу за израду новчаница. На већини издатих новчаница као гравер потписан је Вељко А. Кун. Важно је истаћи да новчаница од 100 динара из 1941. (кат. бр. 249), повучена из оптицаја априла 1944, после рата није могла бити замењена за новчанице ДФЈ, због чега су српски сељаци били веома оштећени. То је главни разлог што се и данас могу наћи велике количине овог апоена из 1941. године.

Поред новчаница, у време Недићеве владе искованы су примерци металног новца од никла у апоенима од 50 парара, 1, 2 динара из 1942. (кат. бр. 251-253) и 10 динара из 1943. (кат. бр. 254). Ове врсте оптицајног металног новца коване су у Будимпешти.

Поред српских динара у оптицају је био и новац немачких и бугарских окупатора, рајхсмарке (кат. бр. 259) и леви (кат. бр. 260) различите апоенске структуре.

У ЗМЈ се чувају примерци 11 од 12 новчаница српских динара издаваних у време окупације. Најбројнији апоен је онај од 100 динара из 1941. (кат. бр. 249). ЗМЈ поседује и све врсте кованог новца емитованог 1942. и 1943. године. Поред већ поменутог новца Немаца и Бугара, има и новчаница Мађарске као окупатора дела Војводине.

(Д.Г.)

НОВАЦ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ (ДФЈ/ФНРЈ/СФРЈ) (1944-1992) (кат. бр. 261-310)

Током окупације (1941-1945) на територији Југославије формирао се снажан народноослободилачки покрет под руководством Комунистичке партије Југославије. Овај покрет је имао јак ослонац у првој земљи социјализма, Совјетском Савезу (СССР). Органи будуће државне власти су, пре окончања рата и коначног решења државног уређења, 1944. у Совјетском Савезу штампали серију од 8 новчаница, апоене од 1, 5 (кат. бр. 261), 10 (кат. бр. 262-263), 20 (кат. бр. 264), 50 (кат. бр. 265), 100 (кат. бр. 266-267), 500 и 1000 динара. На њима је

кат. бр. 248

кат. бр. 251

кат. бр. 270

кат. бр. 261

28

као назив државе била наведена Демократска Федеративна Југославија (ДФЈ). Клиши ових новчаница пренети су 1945. у земљу где је настављено њихово штампање. Назив државе ДФЈ, установљен 7. марта 1945., трајао је само до 29. новембра те године када је проглашена Федеративна Народна Република Југославија (ФНРЈ). Нова држава је званично конституисана Уставом од 30. јануара 1946., али ће са новим Уставом 7. априла 1963. назив бити промењен у Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ), који ће потрајати до краја априла 1992.

Нова државна власт гради свој новчарски систем. Извршена је замена новчаница нове државе и новца из доба окупације (1941-1945), Недићевог динара, хрватске куне, бугарског лева, мађарског пенга, немачке марке, албанског франка и лека. Примерци набројаног новца, осим албанског, налазе се у збирци ЗМЈ. Поред поменутих, у време ДФЈ искована је од цинка серија новца од 50 парова, 1, 2 и 5 динара (кат. бр. 268-271). Та, као и поменута серија папирног новца, биле су једини новчаници издања до 1992. које није емитовала Народна банка Југославије.

Вредност динара је до 1971. била везана за цену злата, а после те године за амерички долар, под утицајем Међународног монетарног фонда. Варирање цене злата и вредности долара утицале су на то да се број нула на новчаницама стално повећавао. У периоду 1944-1992. издато је 67 различитих новчаница (12 серија), 156 типова кованог новца и 80 серија пригодног кованог новца с чијим се издавањем започело 1968. Тако велику продукцију условиле су неколике промене имена државе, две деноминације из 1965. и 1990. и стално слабљење динара. Новац је штампан и кован у Заводу за израду новчаница и кованог новца, тако да продукција омогућава праћење развоја технологије израде металног и папирног новца.

Пуни печат изради новца у периоду 1944-1992. дали су и уметници. Када је реч о кованом новцу, у периоду до 1965. доминирао је рад вајара Франа Менегела Динчића (кат. бр. 278), а 1965-1992. вајара Драгомира Милеуснића (кат. бр. 283-288, 298-303).

Прве новчанице социјалистичке Југославије дизајнирао је Ђорђе Андрејевић Кун, потомак познатог гравера Вељка А. Куна. Осим њега као аутори нацрта новчаница јављају се и Мате Зламалик, Омер Мујаџић, Божидар Коцмут, Миодраг Петровић, В. Цветковић, Андрија Миленковић, Душан Матић, а као гравери Вељко А. Кун, Танасије Крњајић, Божидар Коцмут, Драгиша Андрић, В. Цветковић (кат. бр. 261-267, 272-274, 279-282, 291-297, 304-310).

У својим збиркама ЗМЈ располаже значајним бројем металног и папирног новца из овог периода (кат. бр. 261-310).

(Д.Г.)

НОВАЦ У ВРЕМЕ ТРАНЗИЦИЈЕ (СРЈ/СЦГ/РС) (1992-2009) (кат. бр. 311-344)

Крупне политичке и друштвене промене у Европи крајем 80-тих и почетком 90-тих година XX века имале су одсудан утицај на живот у СФР Југославији. Нашавши се у дубокој кризи држава се током 1991. и 1992. распада јер Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Македонија крећу путем независности. Савезна Република Југославија, коју чине Србија и Црна Гора, проглашена је 27. априла 1992., а крајем маја исте године Уједињене

кат. бр. 274

кат. бр. 278

кат. бр. 288

кат. бр. 304

29

нације новој држави заводе економске санкције што ће имати велики утицај на привредна кретања и токове новца. У периоду 1. јул 1992. - 1. јануар 1994. извршене су три деноминације динара па је динар, рачунајући деноминације 1965. и 1990. укупно изгубио на вредности 10 милијарди трилиона пута, укупно 22 нуле.

Ситуација постаје критична у јануару 1994. када је месечна инфлација износила 314 милиона процената. Програм монетарне реконструкције и економског опоравка земље усвојен је 24. јануара 1994., када је установљена нова новчана јединица назvana нови динар и галопирајућа инфлација реформом система заустављена. Уз паритет са немачком марком од 1:1, курс новог динара био је 1:13 милиона старих динара. Почело је време постепеног привредног опоравка, па су у периоду април 1992. - јануар 1994. издате 33 нове новчанице и 12 типова кованог новца. На новчаницама се нашло 12 личности из националне историје, а лик Николе Тесле био је употребљен чак пет пута. Од 1994. смањио се број издатих новчаница и кованог новца. Као аутори инфлаторних новчаница јављају се дизајнери Д. Андрић, С. Хласни, Р. Обрадовић, П. Медецијан, А. Димитријевић, Н. Хрвановић, В. Цветковић, Д. Матић, Д. Петровић, Т. Переић (кат. бр. 312, 313, 317-330).

Политичке промене условљене септембарским изборима 2000. утицале су и на монетарни систем. У децембру исте године нова влада издаје и нову серију кованица од 50 парова (кат. бр. 333), 1, 2, 5 динара, као и новчанице до 20, 50 и 100 динара. Валуту је враћен стари назив, динар, а ради лакше циркулације новца и као резултат инфлације извршена је деноминација апоена новчаница од 10, 200, 1000 и 5000 динара.

Године 2003. формира се Државна заједница Србија и Црна Гора (СЦГ). Нестаје Народна банка Југославије, па српску валуту издаје Народна банка Србије. Ова промена условила је измене на новцу, тако да се уместо грба СРЈ појављује лого Народне банке Србије, а на новчаницама се уместо Народне банке Југославије као емитер сада наводи Народна банка Србије. Кованице од 1, 2, 5 (кат. бр. 339), 10 и 20 динара (кат. бр. 340) биле су прве српске кованице после 1917. године.

Престанак постојања државне заједнице са Црном Гором и почетак егзистенције Србије као самосталне државе 2006. одразио се и на новцу. На кованицама, на аверс се поставља државни грб Републике Србије, док је реверс на кованицама остао исти као у емисији из 2003., али је другачији метал. Године 2006. издаје се серија новчаница на којима се налази државни грб Републике Србије (кат. бр. 344). Новчанице на којима је емитер Народна банка Југославије (кат. бр. 337-338) повучене су из оптицаја, док су кованице из периода СРЈ и државне заједнице са Црном Гором остале даље у употреби. Планирано је да се метални новац од 1, 2, и 5 динара са ознаком Народна банка Југославије повуче до краја 2009., с тим што је крајем јуна пуштена нова серија кованог новца од 1 (кат. бр. 342) и 2 динара (кат. бр. 343), израђена од новог, вишеслојног материјала чије се језгро састоји од нискоугљеничног челика.

При Заводу за израду новчаница и кованог новца данас делује Арт студио, уметнички студио за производе кованице који чине 2 целине: вајарски атеље и атеље за граверске радове. Те високо стручне послове обављатиму који чине ликовни уметници, вајари, графички инжењери и техничари.

У периоду 1994-2007. издато је 27 новчаница, а 1994-2003. 20 врста кованица. У самосталној Србији штампано је 7 новчаница. На новчаницама из периода 2000-2006., које се налазе у збирци ЗМЈ (кат. бр. 337-338, 344), нема имена аутора нацрта.

кат. бр. 315

кат. бр. 340

кат. бр. 326

кат. бр. 344

У збирци ЗМЈ налази се 27 новчаница из времена хиперинфлације, 2 из доба СРЈ и 1 из самосталне Србије. Регистровано је 20 врста кованог новца за период 1992-2009. (кат. бр. 311-344).

(Д.Г.)

ЖЕТОНИ И БОНОВИ (кат. бр. 345-373)

У оквиру нумизматичке грађе постоји посебна врста нумизматичких предмета, жетони и њихови пандани у папиру, бонови. Жетон, тукмак, тантуз, представља замену за новац, тј. помоћно средство у промету новцем и средство (главно или помоћно) код засебних врста плаћања којим се обрачунава вредност рада, робе и добра, непосредну замену за новац (у коцкању), ознаку за одређену врсту робе или рада итд. Жетони су првобитно израђивани од обичних или племенитих метала, а касније од папира, стакла, пластике, картона, стаклене пасте, порцелана. У ЗМЈ се чува близу 140 комада разних врста жетона. Најбронији су они које је издавала фабрика Клефиш (данашњи Јухор) у Јагодини. Заступљене су све три серије жетона издаваних између краја прве деценије и средине 20-тих година XX века са укупно 16 врста жетона (кат. бр. 345-360). Приликом обраде откривени су апоени неидентификовани у постојећој литератури о Клефишовим жетонима: 2 MARCA POLLAME (кат. бр. 345) и 10 динара (?) друге и треће серије (кат. бр. 355, 360). На апоенима од 10 динара видљиво је да је о „дописана“. У збирци ЗМЈ се истичу 4 врсте жетона рудника Боговина код Больевца са (кат. бр. 361-364), а вредни су и жетона из угљокопа Сисевац код Ђуприје (кат. бр. 369), Српске фабрике стакла (СФС) у Параћину (кат. бр. 366), жетон за пиво (кат. бр. 365), жетон ЈНА (кат. бр. 370), као и један број коцкарских жетона (кат. бр. 367-368).

Збирке ЗМЈ чувају и две врсте бонова са укупно 9 примерака. Реч је о примерцима државног бона од 100 динара (кат. бр. 371) који је издавало Министарство финансија српске владе М. Недића на име државног зајма 1943. године. Други бон чине примерци фирме Д.П. „Сиком“ (кат. бр. 372-373), издавани при Фабрици каблова у Светозареву 90-тих година XX века.

(Д.Г.)

ХАРТИЈЕ ОД ВРЕДНОСТИ (кат. бр. 374-379)

Хартије од вредности јесу она документа која обећавају исплату зараде, новца, камате или дивиденде. У ужем смислу оне представљају инвестиционе инструменте, тј. хартије од вредности код којих постоји ризик компензован потенцијалном зарадом. Овој групи припадају акције, обвезнице, опције. Хартије од вредности у ширем смислу обухватају и инструменте плаћања као што су чекови, консмати и складишнице и чувају се у оквиру архивске грађе привредне историје Историјског одељења ЗМЈ. По својој лепоти истичу се акције издаване пре Другог светског рата: Удеоница Ђупријске штедионице из 1889. (кат. бр. 374), акције Јагодинске прометне банке из 1923. (кат. бр. 376), акције Јагодинске штедионице из 1921. (кат. бр. 375) и акције Удеоничке задруге Београд из 1903. (кат. бр. 377). Од других примерака хартија од вредности издавају се чек Параћинско трговачко-занатлиске банке а.д. (кат. бр. 378), као и меница Живојина Јанићијевића из 1934. (кат. бр. 379).

(Д.Г.)

кат. бр. 345

кат. бр. 35

кат. бр. 360

кат. бр. 376

кат. бр. 372

ПОПИС ИЗЛОЖЕНОГ НОВЦА

Списак скраћеница:

инв. бр. – инвентарски број

кат. бр. – каталошки број

г. – година

п. н. е. – пре нове ере

в. – век

ЗМЈ – Завичајни музеј у Јагодини

б.г. – без године

г.п.в.п.Х.- година почетка владавине по Хиџри (ступање на престо)

г.п.Х.- година по Хиџри (време емитовања)

Краљевина СХС – Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца

ДФЈ – Демократска Федеративна Југославија

ФНРЈ – Федеративна Народна Република Југославија

СФРЈ – Социјалистичка Федеративна Република Југославија

СРЈ – Савезна Република Југославија

СЦГ – Србија и Црна Гора

РС – Република Србија

ЈНА – Југословенска Народна Армија

П.Ј. Клефиш – Петар Јосиф Клефиш (Келн, 1855 - Милано, 1925)

ДП – Друштвено предузеће

43

ГРЧКИ НОВАЦ

1. Остава грчког новца, крај III в. п. н. е., Параћин.

1.1. Филип II (359-336. г. п. н. е.), бронза, инв. бр. 50_1700

1.2. - 1.8 Филип II (359-336. г. п. н. е.), бронза, инв. бр. 50_1701-50_1707

1.9. - 1.16 Александар III (336-323. г. п. н. е.), бронза, инв. бр. 50_1708-50_1715

1.17.- 1.18. Анонимна бронза, инв. бр. 50_1716-50_1717

1.19.- 1.20. Филип III (323-316), бронза, инв. бр. 50_1718-50_1719

1.21. Бронза града Месемвије, Западни Понт, III в. п. н. е., инв. бр. 50_1720

1.22. - 1.25. Бронза града Одесе, Западни Понт, III в. п. н. е., инв. бр. 50_1721-50_1724

2. Остава грчког новца, III-I в. п. н. е., Левач.

2.1. Бронза града Тесалонике, Македонија, инв. бр. 50_1725

2.2 Бронза пергамонског краља Филетера, Мизија, инв. бр. 50_1726

2.3 Бронза града Тарса, Киликија, инв. бр. 50_1727

2.4 Бронза сиријског краља Антиоха II Теоса, Сард, инв. бр. 50_1728

3. Драхма града Аполоније, II в. п. н. е., Лукар, инв. бр. 2111

4. Драхма града Диракхиона, II в. п. н. е., Лешје, инв. бр. 2057

5. Драхма града Диракхиона, II в. п. н. е., Лукар, инв. бр. 2058

6. Тетрадрахма града Атине, 200-150. г. п. н. е., Рашевица, инв. бр. 50_1731

7. Александар III Македонски (336-323. г. п. н. е.), бронза Глоговац, инв. бр. 50_1729

8. Александар III Македонски (336-323. г. п. н. е.), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 50_1732

9. Деметрије II Никатор (145-140. г. п. н. е.; 129-125. г. п. н. е.), драхма, неп. лок., инв. бр. 50_1730

РИМСКИ НОВАЦ

10. Републикански денар, 145. г. п. н. е., неп. лок., инв. бр. 20283

11. Републикански денар, 121. г. п. н. е., Мали Поповић, инв. бр. 2031

12. Републикански денар, 120. г. п. н. е., Комаране, инв. бр. 2005

13. Тит (79-81), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2222

14. Нерва (96-98), денар, Поточац, инв. бр. 2006

15. Трајан (98-117), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2007

16. Хадријан (117-138), бронза, Поточац, инв. бр. 2008

17. Антонин Пије (138-161), денар, Глоговац, инв. бр. 2012

18. Фаустина Старија, Diva Faustina, ковање под А. Пијем (после њене смрти 141), бронза, неп. лок., инв. бр. 20284

19. Марко Аурелије, цезар, ковање под А. Пијем (140-161), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2009

20. Марко Аурелије (161-180), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2010

21. Антонин Пије, Divus Antoninus, ковање под М. Аурелијем, (недатован 161?), денар, неп. лок., инв. бр. 20285

22. Фаустина II, ковање под М. Аурелијем (161-175), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2014

23. Комод (180-192), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2017

24. Комод (180-192), денар, Параћин, инв. бр. 2015

25. Септимије Север (193-211), денар, Параћин, инв. бр. 2016

26. Септимије Север (193-211), денар, околина Параћина, инв. бр. 2021

27. Септимије Север (193-211), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2124

28. Септимије Север (193-211), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2018

29. Септимије Север (193-211), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2019

35

30. Септимије Север (193-211), денар, околина Параћина, инв. бр. 2020
31. Септимије Север (193-211), денар, Деоница, инв. бр.2022
32. Јулија Домна, ковање под С. Севером (193-211), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2184
33. Каракала, цезар, ковање под С. Севером (193-211), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2029
34. Каракала (211-217), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2027
35. Каракала (211-217), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2028
36. Елагабал (218-222), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2032
37. Елагабал (218-222), денар, околина Јагодине, инв. бр. 2033
38. Александар Север (222-235), бронза, Драгоцвет, инв. бр. 2026
39. Александар Север (222-235),бронза, Тропоње, инв. бр. 2045
40. Јулија Мамеа, ковање под А. Севером (222-235), денар, Г. Рачник, инв. бр. 2034
41. Максимин (235-238), денар, околина Параћина, инв. бр.2035
42. Филип I (244-249), антонинијан, Бунар, инв. бр. 2067
43. Филип I (244-249), антонинијан, околина Јагодине, инв. бр. 2040
44. Филип I (244-249), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2039
45. Отацилија Севера, ковање под Филипом I (244-249), антонинијан, околина Јагодине, инв. бр. 2037
46. Филип II, цезар, ковање под Филипом I (244-249), антонинијан, Лешје, инв. бр. 2043
47. Трајан Деције (249-251), антонинијан, околина Јагодине, инв. бр. 2061
48. Требонијан Гал (251-253), антонинијан, неп. лок., инв. бр. 20286
49. Требонијан Гал (251-253), антонинијан, околина Јагодине, инв. бр. 2180
50. Требонијан Гал (251-253), антонинијан, околина Јагодине, инв. бр. 2237
51. Волузијан(251-253), антонинијан, Драгоцвет, инв. бр. 2056
52. Волузијан (251-253), антонинијан, околина Јагодине, инв. бр. 2174
53. Галијен (253-268), антонинијан, околина Јагодине, инв. бр. 2063
- 54-60. Антонинијани из Добре Воде
54. Гордијан III (238-244), инв. бр. 2050
55. Гордијан III (238-244), инв. бр. 2051
56. Гордијан III (238-244), инв. бр. 2048
57. Филип II, цезар, ковање под Филипом I (244-249), 244-246.г., инв. бр. 2044
58. Отацилија Севера, ковање под Филипом I (244-249), 246-248.г., инв. бр. 2038
59. Трајан Деције (249-251), инв. бр. 2042
60. Волузијан (251-253), инв. бр. 2064
61. Остава денара и антонинијана III в., Главица на Црном врху, инв. бр. 20258
- 62-68. Појединачни налази са Главице на Црном врху
62. Елагабал (218-222), денар, инв. бр. 20321
63. Јулија Меза, ковање под Елагабалом (218-222), денар, инв. бр. 20319

64. Александар Север (222-235), денар, инв. бр. 20322
65. Александар Север (222-235), бронза, инв. бр. 20320
66. Филип I (244-249), антонинијан, инв. бр. 20317
67. Филип II (247-249), антонинијан, инв. бр. 20312
68. Требонијан Гал (251-253), антонинијан, инв. бр. 20313
69. Требонијан Гал (251-253), антонинијан, неп. лок., инв. бр. 20318
70. Остава антонинијана III в., Стаклена башта, Јагодина, инв. бр. 1580
71. Диоклецијан (284-305), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2078
72. Диоклецијан (284-305), антонинијан, Бунар, инв. бр. 2079
73. Галерије (305-311), бронза, Рашевица, инв. бр. 2036
74. Констанције I (293-306), бронза, Обреж, инв. бр. 2081
75. Максимијан (286-305;306-308;310), бронза, неп. лок., инв. бр.20287
76. Лициније I (308-324), бронза, неп.лок., инв. бр. 20288
77. Лициније I (308-324), бронза, Брестово, инв. бр.2083
78. Константин I (316-337), бронза, Мајур, инв. бр. 2084
79. Крисп, цезар, ковање под Константином I, 317-320., бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2095
80. Константин II, цезар, ковање по Константином I, 317-337., бронза, неп. лок., инв. бр. 20289
81. Констанс I (337-350), бронза., Рашевица, инв. бр. 2146
82. Констанције Гал (351-354), бронза, Рашевица, инв. бр. 2149
83. Констанције Гал, (351-354), бронза, неп. лок., инв. бр. 50_1733
84. Констанс I (337-350), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2099
85. Констанције II (337-361), бронза, околина Параћина, инв. бр. 2101
86. Јулијан(361-363), бронза., неп. лок., инв. бр. 20307
87. Јулијан (361-363), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2113
88. Валентинијан I (364-378), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2120
89. Валентинијан I (364-378), бронза, Јагодина, инв. бр. 2117
90. Валентинијан I (364-378), бронза, Ђуприја, инв. бр. 2118
91. Валентинијан I (364-378), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2121
92. Валентинијан I (364-378), бронза, неп.лок, инв. бр. 20300
93. Теодосије I (379-395), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2125
94. Теодосије I (379-395), бронза, околина Јагодине, инв. бр. 2127
95. Константин III (407-411), за августа Констанса (408-411), силиква, неп. лок., инв. бр. 20260

ВИЗАНТИЈСКИ НОВАЦ

96. Теодосије II (408-450), солид, Лођика, инв. бр. 2123
97. Анастазије I (491-518), солид, Јагодина, инв. бр. 2129
98. Анастазије I (491-518), фолис, Забрга, инв. бр. 2128
99. Анастазије I (491-518), фолис, Жупањевац, инв. бр. 2236
100. Германска имитација Анастазијевог новца, тремисис, Добра Вода, инв. бр. 20261
101. Јустинијан I (527-565), тремисис, неп. лок., инв. бр. 20304
102. Јустинијан I (527-565), тремисис, Јагодина, инв. бр. 2130
103. Јустинијан I (527-565), фолис, Бунар, инв. бр. 2136
104. Јустинијан I (527-565), фолис, Превешт, инв. бр. 20297
105. Јустинијан I (527-565), фолис, Превешт, инв. бр. 20311
106. Јустинијан I (527-565), полуфолис, неп. лок., инв. бр. 20302
107. Јустинијан I (527-565), полуфолис, околина Јагодине, инв. бр. 2131
108. Јустинијан I (527-565), полуфолис, Поточац, инв. бр. 2138
109. Јустин II (565-578), тремисис, неп. лок., инв. бр. 20303
110. Јустин II (565-578), фолис, Превешт, инв. бр. 20310
111. Јустин II (565-578), полуфолис, Секурич, инв. бр. 2139
112. Јустин II (565-578), полуфолис, Поточац, инв. бр. 2142
113. Тиберије II Константин (578-582), солид, неп. лок., инв. бр. 20290
114. Фока (602-610), полуфолис, околина Јагодине, инв. бр. 2140
115. Ираклије I (610-641), тремисис, неп. лок., инв. бр. 20305
116. Лав VI (886-912), фолис, неп. лок., инв. бр. 50_1735
117. Константин VII Порфирогенит и Роман II Лакапин (945-959), номизма, неп. лок., инв. бр. 20273
118-120. Анонимни фолиси 976 (?) - 1030/1035. г., неп. лок., инв. бр. 20296, 20298, 20299
121. Алексије III Анђео (1195-1203), билон трахеј, Војска, инв. бр. 2252
122. Остава билон трахеја из Дражмировца, крај XII в., инв. бр. 2252-2271
123. Остава билон трахеја из Мириловца, крај XII в., инв. бр. 50_1741-50_1873
124. Остава билон трахеја из околине Свилајнца, крај XII в., инв. бр. 50_1-50_1673

ЗАПАДНО-ЕВРОПСКИ НОВАЦ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

125. Остава фризашког новца, XI-XII в., Ђуприја, инв. бр. 2272-2279
126-129. Млетачки матапани, XII в., Нови Пазар и Гостивар, инв. бр. 2291-2294

СРПСКИ НОВАЦ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

130. Стефан Урош II (Милутин) (1282-1321), крстasti динар, Главинци, инв. бр. 2289
131. Стефан Урош II (Милутин) (1282-1321), крстasti динар, околина Јагодине, инв. бр. 2290
132. Стефан Душан (1331-1345), динар, неп. лок., инв. бр. 20308
133. Стефан Душан (1331-1355), динар, неп. лок., инв. бр. 20301
134. Стефан Душан (1331-1355), динар, неп. лок., инв. бр. 20293
135. Стефан Душан (1331-1355), динар, неп. лок., инв. бр. 20295
136. Стефан Душан (1331-1355), динар, неп. лок., инв. бр. 20294
137. Стефан Душан (1331-1355), полудинар, неп. лок., инв. бр. 20309
138. Стефан Урош (1346-1355), трећак, неп. лок., инв. бр. 20306
139. Вукашин Mrњавчевић (1366-1371), динар, неп. лок., инв. бр. 20292
140. Вукашин Mrњавчевић (1366-1371), динар, неп. лок., инв. бр. 20291
141. Лазар Хребељановић (1371-1379), динар, околина Јагодине, инв. бр. 2295
142. Ђурађ и Лазар Бранковић (1408-1411), динар, околина Јагодине, инв. бр. 2296
143. Ђурађ Бранковић (1402-1456), динар, неп. лок., инв. бр. 50_1734
144. Остава из Јошаничког Прњавора, инв. бр. 2297-2303

НОВАЦ ДУБРОВАЧКЕ РЕПУБЛИКЕ

145. Динарић, билон, 1626. г., инв. бр. 49_163
146. Динарић, билон, 16(?) г., инв. бр. 49_164
147. 3 грошића, билон, 1643. г., инв. бр. 49_236
148. Динарић, билон, 1649. г., инв. бр. 49_165
149. Динарић, билон, 1655. г., инв. бр. 49_166
150. Динарић, билон, 1660. г., инв. бр. 49_167
151. Динарић, билон, 1661. г., инв. бр. 49_168
152. Динарић, билон, 1661. г., инв. бр. 49_169
153. Динарић, билон, 1667. г., инв. бр. 49_170
154. Динарић, билон, 1685. г., инв. бр. 49_171
155. Динарић, билон, 1686. г., инв. бр. 49_173
156. Перпера, билон, 1803. г., инв. бр. 49_174

НОВАЦ МЛЕТАЧКЕ РЕПУБЛИКЕ (ВЕНЕЦИЈА)

- 157. Цекин, злато, „Расадник”, Јагодина, XV-XVI в., инв. бр. 2305
- 158. 2 солда-Dalmatia et Albania, бакар, XVII-XVIII в., инв. бр. 49_175
- 159. 2 солда-Dalmatia et Albania, бакар, XVII-XVIII в., инв. бр. 49_177

НОВАЦ ОТОМАНСКОГ ЦАРСТВА (ТУРСКА)

- 160. Селим I (1512-1520), акча, сребро, г.п.в.п. X. 918 (1512/1513), инв. бр. 49_133
- 161. Сулејман I Величанствени (1520-1566), акча, сребро, г.п.в.п.Х. 926 (1519/1520), инв. бр.49_128
- 162. Сулејман I Величанствени (1520-1566), акча, сребро, г.п.в.п.Х. 926 (1519/1520), инв. бр. 49_129
- 163. Сулејман II (1687-1691), мангир, бакар, г.п.в.п.Х. 1099 (1687/1688), инв. бр. 49_125
- 164. Мустафа II (1695-1703), куруш, сребро, г.п.в.п.Х. 1106 (1694/1695), инв. бр. 49_120
- 165. Махмуд I (1730-1754), куруш, сребро, г.п.в.п.Х. 1143 (1730/1731), инв. бр. 49_134
- 166. Мустафа III (1754-1774), аспра (пара), сребро, г.п.Х. 1182 (1768/69), инв. бр. 49_124
- 167. Махмуд II (1808-1839), металик, посребрени бакар, г.п.Х. 1248 (1832/33), инв. бр. 49_121
- 168. Абдулмәцид (1839-1861), 10 паре, бакар, г.п. Х. 1274 (1857/58), инв. бр. 49_115
- 169. Абдулазиз (1861-1876), 20 паре, бакар, г.п.Х. 1281 (1864/65), инв. бр. 49_114
- 170. Абдулазиз (1861-1876), 10 паре, бакар, г.п.Х. 1280 (1863/64), инв. бр. 49_94
- 171. Абдул Хамид II (1876-1909), куруш, сребро, г.п.Х. 1320 (1902/03), инв. бр. 49_106
- 172. Мехмед V Решад (1909-1918), 40 паре, г.п.Х. 1335 (1916/17), инв. бр. 49_118

04

НОВАЦ ДРУГИХ ЗЕМАЉА (XVI-XX В.)

- Краљевина Пољска
- 184. Сигисмунд III Ваза (1587-1632), 3 грош, сребро, 1597(?). г., инв. бр. 49_201
- 185. Сигисмунд III Ваза (1587-1632), орт, сребро, б.г. (1624), инв. бр. 49_197
- Краљевина Француска
- Војводство Домб
- 186. Војвоткиња Ана Марија Лујза од Орлеана (1650-1693), 1/12 екија, сребро, 1664. г., инв. бр. 49_192
- Немачке државице
- Браденбург-Бајрофт
- 187. Фридрих Кристијан (1763-1769), 20 крајцара, сребро, 1765. г., инв. бр. 49_196
- Електорат Баварска
- 188. Максимилијан III Јозеф (1745-1777), 20 крајцара, сребро, 1767.г., инв. бр. 49_68
- Краљевина Саксонија
- 189. Фридрих Алберт (1806-1827), непознати новчић, бакар, 1806-1827, инв. бр. 49_190
- Краљевина Шпанија
- 190. Карло IV Шпански (1788-1808), талир, сребро, 1805. г., инв. бр. 49_63
- Краљевина Холандија
- 191. Луј I Бонапарта (1806-1810), 1 дуит, бакар, 1808. г., инв. бр. 49_65
- Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске
- 192. Џорџ VI (1936-1952), 1 стари пени стерлинг, бакар-калај-цинк, 1938. г., инв. бр. 49_78
- 193. Елизабета II (1952-данас), 1 стари пени стерлинг, бакар-цинк-калај, 1966. г, инв. бр. 49_79

41

НОВАЦ АУСТРИЈЕ И УГАРСКЕ (XVI-XIX В.)

- 173. Рудолф II (1576-1612), денар, сребро, 1577. г., инв. бр. 49_187
- 174. Матија (1612-1619), денар, сребро, 1612. г., инв. бр. 49_184
- 175. Леополд I (1658-1705), 6 крајцара, сребро, 1674. г., инв. бр. 49_180
- 176. Марија Терезија (1740-1780), талир, сребро, 1780. г., инв. бр. 49_181
- 177. Јосиф II (1765(80)-1790), талир, сребро, 1788. г., инв. бр. 49_66
- 178. Леополд II (1790-1792), 20 крајцара, сребро, 1791. г., инв. бр. 49_67
- 179. Град Салцбург, талир, сребро, 1793. г., инв. бр. 49_196
- 180. Франц II, I аустријски (1792-1806; 1804-1835), 6 крајцара, бакар, 1800. г., инв. бр. 49_70
- 181. Фрања Јосиф (1848-1916), 6 крајцара, сребро, 1848. г., инв. бр. 49_69
- 182. Фрања Јосиф (1848-1916), 10 хелера, никл, 1894. г., инв. бр. 49_64
- 183. Фрања Јосиф (1848-1916), 1 корона, сребро, 1894. г., инв. бр. 49_182

ПАПИРНИ НОВАЦ СТРАНИХ ДРЖАВА

- Краљевина Грчка
- 194. 1 драхма, 1885. г.
- Царска Русија
- 195. 1 рубља, 1898. г.
- Украјинска Народна Република
- 196. 2000 гривни, 1918. г.
- Немачка (Вајмарска Република)
- 197. 100 милијарди марака, 1923. г.
- Француска
- 198. 50 франака, 1935. г.

СССР
199. 3 рубље, 1938. г.
Шпанија
200. 100 пезета, 1965. г.

КНЕЖЕВИНА И КРАЉЕВИНА СРБИЈА (1868-1918)

Кнез Михаило Обреновић (1839-1842; 1860-1868)
201. 1 пара, бакар-калај-цинк, 1868. г., инв. бр. 49_2
202. 5 паре, бакар-цинк-калај, 1868. г., инв. бр. 49_4
203. 10 паре, бакар-цинк-калај, 1868. г., инв. бр. 49_6
Кнез и краљ Милан Обреновић (1868-1882; 1882-1889)
204. 50 паре, сребро, 1875. г., инв. бр. 49_7
205. 5 динара, сребро, 1879. г., инв. бр. 49_15
206. 20 паре, никл, 1883. г., инв. бр. 49_17
207. 10 динара, папир, 14.1.1887. г.
Краљ Александар I Обреновић (1889-1903)
208. 1 динар, сребро, 1897. г., инв. бр. 49_21
209. 2 динара, сребро, 1897. г., инв. бр. 49_22
210. 10 динара, папир, 2.1.1893. г.
211. 10 динара, папир, 2.1.1893. г.
Краљ Петар I Карађорђевић (Краљевина Србија/СХС (1903-1918;1918-1921)
212. 2 паре, бакар-калај-цинк, 1904. г., инв. бр. 49_23
213. 5 динара, сребро, 1904. г., инв. бр. 49_28
214. 2 динара, сребро, 1912. г., инв. бр. 49_34
215. 10 паре, никл, 1917. г., инв. бр. 49_42
216. 5 динара, папир, 9.2.1917. г.

ПАПИРНИ НОВАЦ У ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ 1915-1918. Г.

Аустроугарска
217. 1000 круна, 2.1.1902. г.
218. 100 круна, 2.1.1912. г.
219. 20 круна, 2.1.1913. г.

Царска Бугарска
220. 10 лева, б.г.
221. 20 лева, б. г.
222. 50 лева, б. г.

НОВАЦ КРАЉЕВИНЕ СХС/ЈУГОСЛАВИЈА (1918-1941)

Краљ Петар I Карађорђевић (Краљевина Србија/СХС (1903-1918;1918-1921)
223. 5 паре, цинк, 1920. г., инв. бр. 49_44
224. 10 паре, цинк, 1920. г., инв. бр. 49_45
225. 25 паре, цинк, 1920. г., инв. бр. 49_46
226. 100 круна, папир, 2.1.1912. г. (Аустроугарска)
227. 1 перпер, папир, 1. октобар 1912. г. (Краљевина Црна Гора)
228. ½ динара, папир, 1.2.1919. г.
229. 1 динар, папир, 1919. г.
230. 5 динара=20 круна, папир, 1919. г.
231. 20 динара=80 круна, папир, 1.2.1919. г.
232. 10 динара, папир, 1.11.1920. г.
Краљ Александар I Карађорђевић (Краљевина СХС/Југославија (1921-1934))
233. 1 динар, сребро, 1925. г., инв. бр. 49_48
234. 2 динара, сребро, 1925. г., инв. бр. 49_49
235. 10 динара, сребро, 1931. г., инв. бр. 49_50
236. 20 динара, сребро, 1931. г., инв. бр. 49_52
237. 50 динара, сребро, 1932. г., инв. бр. 49_53
238. 100 динара, папир, 1.12.1929. г.
239. 100 динара, папир, 1.12.1929. г.
240. 50 динара, папир, 1.12.1931. г.
241. 50 динара, папир, 1.12.1931. г.
242. 1000 динара, папир, 1.12.1931. г.
Краљ Петар II Карађорђевић (Краљевина Југославија (1934-1945))
243. 25 паре, бакар, 1938. г., инв. бр. 49_54
244. 20 динара, сребро, 1938. г., инв. бр. 49_59
245. 500 динара, папир, 6.9.1935. г.
246. 20 динара, папир, 6.9.1936. г.
247. 20 динара, папир, 6.9.1936. г.
248. 10 динара, папир, 22.9.1939. г.

ОКУПАЦИЈА СРБИЈЕ 1941-1944. Г.

249. 100 динара српских, папир, 1.5.1941. г.
Влада Милана Аћимовића (4.5.-29.8.1941. г.)
250. 50 српских динара, папир, 1.8.1941. г.
Влада Милана Недића (29.8.1941-20.10.1944)
251. 50 паре, цинк, 1942. г., инв. бр. 49_205
252. 1 динар, цинк, 1942. г., инв. бр. 49_206
253. 2 динара, цинк, 1942., инв. бр. 49_61
254. 10 динара, цинк, 1943. г., инв. бр. 49_62
255. 500 српских динара, папир, 1.11.1941. г.
256. 500 српских динара, папир, 1.11.1941. г.
257. 1000 српских динара, папир, 1.5.1942. г.
258. 100 српских динара, папир, 1.1.1943. г.
Трећи Рајх (Немачка)
259. 5 рајхсмарака, папир, 1.8.1942. г.
Царска Бугарска
260. 1000 лева, папир, 1940. г.

ДФЈ/ФНРЈ/СФРЈ (1945-1992)

- Председник владе ДФЈ Јосип Броз Тито (7 март-29. новембар 1945)
261. 5 динара, папир, 1944. г.
262. 10 динара, папир, 1944. г.
263. 10 динара, папир, 1944. г.
264. 20 динара, папир, 1944. г.
265. 50 динара, папир, 1944. г.
266. 100 динара, папир, 1944. г.
267. 100 динара, папир, 1944. г.
268. 50 паре, цинк, 1945. г., инв. бр. 49_207
269. 1 динар, цинк, 1945. г., инв. бр. 49_208
270. 2 динара, цинк, 1945. г., инв. бр. 49_209
271. 5 динара, цинк, 1945. г., инв. бр. 49_210
Председник ФНРЈ др Иван Рибар (1945-1953)
272. 50 динара, папир, 1.5.1946. г.

273. 100 динара, папир, 1.5.1946. г.
274. 100 динара, папир, 1.5.1946. г.
Председник ФНРЈ Јосип Броз Тито (1953-1963)
275. 50. паре, алуминијум, 1953. г., инв. бр. 49_211
276. 1 динар, алуминијум, 1953. г., инв. бр. 49_212
277. 2 динара, алуминијум, 1953. г., инв. бр. 49_213
278. 20 динара, бакар-алуминијум, 1955. г., инв. бр. 49_214
279. 100 динара, папир, 1.5.1953. г.
280. 100 динара, папир, 1.5.1955. г.
281. 1000 динара, папир, 1.5.1955. г.
282. 1000 динара, папир, 1.5.1955. г.
Председник СФРЈ Јосип Броз Тито (1963-1980)
283. 1 динар, алиминијум, 1963. г., инв. бр. 49_216
284. 10 паре, бакар-цинк-алуминијум, 1965. г., инв. бр. 49_217
285. 1 динар, бакар-никл, 1965. г., инв. бр. 49_218
286. 5 динара, бакар-цинк-никл, 1972. г., инв. бр. 49_219
287. 5 паре, бакар-цинк-алуминијум, 1976. г., инв. бр. 49_220
288. 10 динара-ФАО, бакар-цинк-никл, 1976. г., инв. бр. 49_221
289. ТИТО-85. РОЂЕНДАН, сребро, 1977. г., инв. бр. 49_234 (пригодни новац)
290. ТИТО-85. РОЂЕНДАН, сребро, 1977. г., инв. бр. 49_235 (пригодни новац)
291. 5 динара, папир, 1.8.1965. г.
292. 10 динара, папир, 1.5.1968. г.
293. 10 динара, папир, 1.5.1968. г.
294. 20 динара, папир, 12.8.1978. г.
295. 20 динара, папир, 12.8.1978. г.
296. 100 динара, папир, 12.8.1978. г.
297. 1000 динара, папир, 12.8.1978. г.
Председништво СФРЈ (1980-1992)
298. 2 динара, бакар-цинк-никл, 1986. г., инв. бр. 49_75
299. 50 динара, бакар-цинк-никл, 1987. г., инв. бр. 49_222
300. 100 динара, бакар-цинк-никл, 1989. г., инв. бр. 49_223
301. 50 паре, бакар-цинк, 1990. г., инв. бр. 49_224
302. 1 динар, бакар-цинк-никл, 1991. г., инв. бр. 49_79
303. 5 динара, бакар-цинк-никл, 1991., инв. бр. 49_225
304. 5000 динара, папир, 1.5.1985. г.
305. 10 динара, папир, 1.9.1990. г.

СРЈ / СЦГ / РС (1992-2009)

- Председник СРЈ Добрица Ђосић (1992-1993)
- 311. 1 динар, бакар-цинк, 1992. г., инв. бр. 49_73
 - 312. 500 динара, папир, 1992. г.
 - 313. 5000 динара, папир, 1992. г.
- Председник СРЈ Зоран Лилић (1993-1997)
- 314. 1 динар, бакар-цинк-никл, 1993. г., инв. бр. 49_74
 - 315. 1 пара, бакар-цинк-никл, 1994. г., инв. бр. 49_227
 - 316. 5 пары, бакар-цинк-никл, 1994. г., инв. бр. 49_226
 - 317. 500.000 динара, папир, 1993. г.
 - 318. 10.000.000 динара, папир, 1993. г.
 - 319. 50.000.000 динара, папир, 1993. г.
 - 320. 100.000.000 динара, папир, 1993. г.
 - 321. 1.000.000.000 динара, папир, 1993. г.
 - 322. 10.000 динара, папир, 1993. г.
 - 323. 50.000.000 динара, папир, 1993. г.
 - 324. 5.000.000.000 динара, папир, 1993. г.
 - 325. 50.000.000.000 динара, папир, 1993. г.
 - 326. 500.000.000.000 динара, папир, 1993. г.
 - 327. 10 динара, папир, 1994. г.
 - 328. 1000 динара, папир, 1994. г.
 - 329. 5000 динара, папир, 1994. г.
 - 330. 50.000 динара, папир, 1994. г.
- Председник СРЈ Слободан Милошевић (1997-2000)
- 331. 50 пары, бакар-цинк-никл, 1998. г., инв. бр. 49_228
 - 332. 1 динар, бакар-цинк-никл, 1999. г., инв. бр. 49_229
- Председник СРЈ Војислав Коштуница (2000-2003)
- 333. 50 пары, бакар-цинк-никл, 2000. г., инв. бр. 49_230

- 306. 10 динара, папир, 1.9.1990. г.
- 307. 50 динара, папир, 1.6.1990. г.
- 308. 100 динара, папир, 1991. г.
- 309. 100 динара, папир, 1991. г.
- 310. 1000 динара, папир, 1991. г.

- 334. 1 динар, бакар-цинк-никл, 2002. г., инв. бр. 49_231
 - 335. 2 динара, бакар-цинк-никл, 2002. г., инв. бр. 49_232
 - 336. 5 динара, бакар-цинк-никл, 2002. г., инв. бр. 49_233
 - 337. 10 динара, папир, 2000. г.
 - 338. 200 динара, папир, 2001. г.
- Председник СЦГ Светозар Маровић (2003-2006)
- 339. 5 динара, бакар-цинк-никл, 2003. г.
- Председник РС Борис Тадић (2004-2008; 2008-данас)
- 340. 20 динара, бакар-цинк-никл, 2003. г.
 - 341. 5 динара, бакар-цинк-никл, 2008. г.
 - 342. 1 динар, нискоугљенични челик, 2009. г.
 - 343. 2 динара, нискоугљенични челик, 2009. г.
 - 344. 100 динара, папир, 2006. г.

ЖЕТОНИ И БОНОВИ

- П.Ј. Клефиш
- I серија
- 345. 2 MARCA POLLAME, месинг, 1902-1910. г., инв. бр. 49_136
 - 346. 3 MARCA POLLAME, месинг, 1902-1910. г., инв. бр. 49_137
 - 347. 8 MARCA POLLAME, месинг, 1902-1910. г., инв. бр. 49_138
 - 348. 60 MARCA POLLAME, месинг, 1902-1910. г., инв. бр. 49_139
 - 349. 120 MARCA POLLAME, месинг, 1902-1910. г., инв. бр. 49_140
- II серија
- 350. 20 пары, месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_141
 - 351. 30 пары, месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_142
 - 352. 40 пары, месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_143
 - 353. 1 динар, месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_145
 - 354. 2 динара, месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_146
 - 355. 10 динара(?), месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_147
 - 356. 12 динара, месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_148
 - 357. 24 динара, месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_149
- III серија
- 358. 40 пары, месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_151
 - 359. 1 динар, месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_152
 - 360. 10 динара(?), месинг, после I светског рата, инв. бр. 49_153

Остали

- 361. Рудник Боговина, 2, месинг, 1918-1941. г., инв. бр. 49_154
- 362. Рудник Боговина, 5, месинг, 1918-1941. г., инв. бр. 49_155
- 363. Рудник Боговина, 10, месинг, 1918-1941. г., инв. бр. 49_156
- 364. Рудник Боговина, 50, месинг, 1918-1941. г., инв. бр. 49_157
- 365. Жетон за пиво, 1, алюминијум, инв. бр. 49_158
- 366. Српска фабрика стакла-Параћин, 2, алюминијум, 1918-1941. г., инв. бр. 49_159
- 367. Нирнбешка марка за игру и обрачун, месинг, 1920-1940. г., инв. бр. 49_160
- 368. Коцкарски жетон, месинг, инв. бр. 49_161
- 369. Рудник угља Сисевац, 10, бакар, 1860-1936. г., инв. бр. 49_162
- 370. Жетон-ЈНА, месинг, 1951-1992. г.
- 371. Државни бон од 100 динара, папир, 1. јули 1943. г.
- 372. ДП „Сиком”-Светозарево, аборентски бон-100 динара, папир, почетак 90-тих г. ХХ в.
- 373. ДП „Сиком”-Светозарево, аборентски бон-100 динара, папир, почетак 90-тих г. ХХ в.

81

ХАРТИЈЕ ОД ВРЕДНОСТИ

- 374. Удеоница Ђупријске штедионице-50 динара у злату, 1.1.1889. г.
- 375. Акција Јагодинске штедионице-200 динара у сребру, 17.7.1921. г.
- 376. Акција Јагодинске прометне банке а.д. у Јагодини-500 динара, 1.1.1923. г.
- 377. Акција Удеоничке задруге а.д.-200 динара, 15.9.1923. г.
- 378. Чек параћинско-трговачко-занатлиске банке а.д. бр. 3880
- 379. Меница Живојина Јанићијевића, Јагодина 14. децембар 1934. г.

9

ШТЕДНЕ КЊИЖИЦЕ

- 380. Уложна књижица Јагодинске банке, Обрам Сукијасијан, 26. јул 1934. г.
- 381. Уложна књижица Јагодинске трговачке банке, Богомир Миленковић, 13.11.1926. г.
- 382. Корице уложне књижице Ресавске Банке-Свилајнац
- 383. Уложна књижица Горњо-Ресавске привредне банке-Деспотовац, Јордан Павловић, 1918-1941. г.
- 384. Штедна књижица-Народна банка ФНРЈ (филијала Рековац), број 2219, Павловић Драгомир, 18.3.1955. г. (власништво Мирјане Станојловић)
- 385. Штедна књижица-Инвестбанка, Београд, 1983. г. (власништво Душка Гробовића)

БИБЛИОГРАФИЈА

- Арсенијевић М., Додић С., Остава римског новца из Горњег Штипља код Јагодине, Гласник Српског археолошког друштва, 20, Београд 2004., 235-250.
- Бакић Љ., 20 векова новца у југоисточном Банату, Вршац 1994.
- Борић - Брешковић Б., Новац колоније Виминацијума у збирци Светозара Ст. Душанића, Београд 1976.
- Borić – Brešković B., Petrović P., *Coins of The Roman Republic – Collections of the National Museum in Belgrade and Belgrade University*, Belgrade 2006.
- Борић - Брешковић, Б., Радовановић Б., Сто година Народне банке Србије, Београд 1984.
- Crnobrnja A. & N., *Belgrades history from the numismatic record*, Beograd 2004.
- Crnobrnja Nikola A., *Ostava rimskog novca iz Svetozareva (Valerijan-Dioklecijan)*, Светозарево 1987.
- Д.Б., Повлаче се кованице НБЈ, Политика, број 34256, година CVI, Београд, субота 21.март 2009., стр.11
- Додић, С., Остава византијског новца из околине Свилајнца (рукопис хабилитационог рада)
- Fajfrić Ž., *Turski sultani*, Sremska Mitrovica 2008.
- Gaj-Popović, D., *Les trésors des monnaies concaves Byzantines en cuivre de la collection du Musée National de Beograd*, Actes du 9ème Congrès International de Numismatique, Berne 1980, 859-872
- Грбовић Д., 90 година пробоја Солунског фронта. Јагодина и средње Поморавље у Првом светском рату, Завичајни музеј, Јагодина 2008.
- Грбовић Д., Разрешница рачуна Живулина Станишића од 15. јула 1399. године као извор за војну историју, Браничево кроз војну историју, II, Зборник радова са научног скупа Историјског архива у Пожаревцу одржаног 10. октобра 2006 . године у сећање на хероје голготе, свеска 4, Пожаревац 2007., 67-78
- Hendy, M.F., *Coinage and Money in the Byzantine Empire 1081-1261*, Washington D.C. 1969.
- Иванишевић В., Византијски новац (491-1092) из збирке Народног музеја у Пожаревцу, Нумизматичар 11, Београд 1988, 87-104.
- Иванишевић, В., Византијски новац (1092-1261) из збирке Народног музеја у Пожаревцу, Нумизматичар 14, Београд 1991, 57-72.
- Иванишевић, В., *Новчарство средњовековне Србије*, Београд 2001.
- Јовановић А., Налаз варваризованог тремисиса из Добре Воде код Светозарева, Нумизматичар 11, Београд, 83-86.
- Jovanović Dušan, *Metalni novac Srbije-Crne Gore-Jugoslavije*, Beograd 1970.
- Jovanović M.i S., *Katalog papirnog novca SFR i SR Jugoslavije od 1965. do 1994. godine*, 2, Beograd 1994.
- Kabaklarlı N., Mangır, Istanbul 1998.
- Kos, P., *Leksikon antičke numizmatike*, Zagreb 1998.
- Krause Chester L., Mishler C., *Standard catalog of world coins. World Coin Listings By Date and Mint 1601-1700*.
- Krause Chester L., Mishler C., *Standard catalog of world coins. World Coin Listings By Date and Mint 1701-1800*.

9

Крстић, С., Остава византијских скифата из Мириловца код Параћина, *Нумизматичар* 21, Београд 1998, 117-125.
MacKENZIE K. M., *Numizmatička rasprava o tugri*, I, II, *Numizmatički časopis DINAR* 24 (2005), 35-37; 25 (2005) 31-34; Beograd
Малиш Б., *Динар одчелика, Политика*, број 34190, година CV, Београд среда 14. јануар 2009., стр. 9
Mandić R., *Katalog metalnog novca 1868-1984*. Srbija-Crna Gora-okupaciona izdanja - Jugoslavija, Beograd b.g.
Mandić R., *Katalog privatnog novca u jugoslovenskim zemljama. Vrednosne i nadničarske (rabotne) marke, konzumni novac, žetoni, drugi substituti metalnog novca u 19 i 20. veku-Catalog of tokens of Yugoslav lands, Serbia, Montenegro, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Croatia and Slovenia*, Beograd 2001.
Mandić R., *Metalni novac Srbije, Crne Gore i Jugoslavije*, sa dodatkom: Bosna I Hercegovina, Hrvatska. Makedonija. Slovenija, Beograd 2006.
Maškin N.A., *Istorija starog Rima*, Beograd, 1987.
Mattingly H, Sydenham E.A, *The Roman Imperial Coinage* II, London, first published 1926, reprinted 1968
Mattingly H, Sydenham E.A, *The Roman Imperial Coinage* III, London, first published 1930, reprinted 1968
Mattingly H, Sydenham E.A, *The Roman Imperial Coinage* IV.1, London, 1936
Mattingly H, Sydenham E.A, Sutherland C.H.V, *The Roman Imperial Coinage* IV.2, London, 1938
Mattingly H, Sydenham E.A, Sutherland C.H.V, *The Roman Imperial Coinage* IV.3, London, 1949.
Mihailović V., Glogonjac D., *Katalog novca Srbije i Crne Gore 1868-1918*, Beograd 1973.
Михаиловић В., Мандић Р., Жетони и бонови, Нумизматичар 14, Београд 1991., стр. 83-91
Михаиловић В., Мандић Р., Жетони у Србији, II, Нумизматичар 15, Београд 1992., стр. 99-106
Миливојевић С., Папић Р., *Метални новац од XV до краја XIX века. Из Нумизматичке збирке Народног музеја-Ужице*, Народни музеј-Ужице, Ужице 2003. Министри просвете Србије 1811-1918., Педагошки музеј, Београд 2000.
Милосављевић Р., *Јагодински биографски лексикон*, Јагодина 2006.
Острогорски, Г. *Историја Византије*, Београд
Пет десетлећа посвећености, Посебно издање поводом педесетогодишњице рада Завичајног музеја у Јагодини (1954-2004), ур. Цветковић Б., Додић С., Јагодина 2004;
Pere N., *Osmannılıarda madeni paralar*, Istanbul 1968.
Петровић С., Нумизматички речник, Шабац 2000.
Popis otomanskih kovnica na Balkanu, *Numizmatički časopis DINAR* 23, Beograd 2004., str. 29
Povratak srećnog štedište, *Danas*, broj 4053, godina XII, Beograd, понедељак 3. novembar 2009., dodatak-Biznis, str. VI
Радисављевић С., Миљанић С., Живковић А., *Новац на тлу Србије. Од најраније појаве до данас. Из Нумизматичке збирке Народне банке Србије*, Народна банка Србије, Београд 2004.
Родић Н., Јовић Љ. Ив., Владе Србије 1805-1996, Београд 1996.
Stojanović Ž., *Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije*, Beograd 2007.
Стојковић Д., Папирни новац, *Политика*, број 34346, година CVI, Београд, понедељак 22. јун 2009., стр. 6.6. (20)

Tesla-Zarić D., Stojković S., *Katalog novca Osmanske imperije sakupljenog na području SFR Jugoslavije*, Beograd 1974.
Ујес, Д., Остава хеленистичког бронзаног новца из Левча у Завичајном музеју у Јагодини, *Нумизматичар* 18/19, Београд 1996, 31-37
Ујес, Д., *Le dépôt de monnaies en bronze des rois Macédoniens et des villes Ouest-Pontiques de l'époque hellénistique découvert à Paraćin*, *Quaderni ticinesi di numismatica e antichità classiche*, Lugano 1997, vol.XXVI, 185-204.
Webb P. H, *The Roman Imperial Coinage* V.1, London, first published 1927, reprinted 1968.
Weeb P.H, *The Roman Imperial Coinage* V.2, London, 1933.
Велика енциклопедија историје, Нови Сад-Подгорица, 2004.
Веселиновић А., Љушић Р., *Родослови српских династија*, Нови Сад 2002.
Ветнић С., *Старе трговине и трговци у Јагодини од 1815. до 1944. године*, Светозарево, 1992.
Вучићевић И., Новаковић С., Ковања и ковнице нашег новца 1868-1938, *Нумизматичар* 8, Београд 1995., стр. 91-101
Завичајни музеј. Стална изложбена поставка. Каталог, Јагодина 2001 (ур. Цветковић Б., Додић С.)
http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_British_penny#1901-1970
<http://ea.4e.1343.static.theplanet.com/2007-10-31/rts/svetski-dan-stednje/485473>
<http://numizmatika.mojblog.rs/p-skripofilija/54239.html>
<http://sh.wikipedia.org/wiki/%C5%88tednja>
<http://www.nbs.yu/stednjom-pobedi>
http://www.vumidet.net/forum/archive/index.php/t_248.html
<http://www.vumidet.net/forum/showthead.php?t=248>
<http://books.google.com/books?id=uuhajhm/gzac8pg=pa13881'pg=pa1388dg-Indiaet...>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Duit>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Enkhuisen>
<http://coins-of-the-UK.co.uk/penny.html>
http://en.wikipedia.org/wiki/Penny/British_pre-decimal_coin/
<http://sr.wikipwdia.org/sr-el/%D0%A1%D0%...>
<http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%...>
<http://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%9F%D...>
<http://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%9F%D...>
<http://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%9F%D...>
http://www.nbs.yu/export/internet/latinica/zin/zin_02.html
<http://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%...>

цип

Покровитељ:

Скупштина града Јагодина

Донатори:

Народна банка Србије

банка Societe Generale

РАЛЕКС

